

สรุปและอภิปรายผล

สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ถือได้ว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งที่รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยต้องมีให้กับประชาชน เพราะการให้สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองของรัฐ ดังนั้น ในรัฐธรรมนูญตั้งแต่ฉบับแรกของไทย (พ.ศ.2475) มาจนถึงรัฐธรรมนูญในฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540) จึงได้ปรากฏว่ามีการให้สิทธิในการรับรู้และเสรีภาพแก่ประชาชนมาโดยตลอด

ในส่วนของข้อมูลข่าวสารของราชการ จะเห็นว่ารัฐได้ให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการผ่านรูปแบบของ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ซึ่งโดยหลักการแล้วถือได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อประชาชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกับผู้ที่ทำหน้าที่สื่อมวลชนที่ต้องเสาะแสวงหาและเป็นตัวแทนในการรายงานข่าวสารต่างๆของรัฐให้ประชาชนได้รับรู้

แต่ภายในระยะเวลา 4 ปีนับจากที่พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ได้ประกาศใช้ กลับพบว่านักหนังสือพิมพ์มีการยื่นขอข้อมูลจากรัฐน้อยมาก ทั้งนี้จากผลการศึกษาคความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเรียงลำดับตามสมมติฐานดังนี้

ข้อสรุปและการอภิปรายผลจากแบบสอบถาม

เมื่อแจกแจงผลที่ได้จากการทดสอบจากแบบสอบถามตามสมมติฐานที่ 1 คือ ลักษณะทางประชากร ประเภทหนังสือพิมพ์ การศึกษาด้านวารสารศาสตร์ สายข่าวที่มีแนวโน้มที่จะใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารในระดับต่างๆ และตำแหน่งงานของนักข่าวหนังสือพิมพ์ที่ต่างกันมีความสัมพันธ์กับความถี่เกี่ยวกับสิทธิรับรู้ข้อมูลตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พบว่า

ประเภทของหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กับความถี่เกี่ยวกับสิทธิในการที่จะได้ข้อมูลตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ ๑ ในกรณีที่พบว่าหน่วยงานรัฐไม่ปฏิบัติตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ ๑ เช่น ปฏิเสธการให้ข้อมูล โดยพบว่า นักข่าวหนังสือพิมพ์ประเภทกึ่งปริมาณถึงคุณภาพมีความสัมพันธ์กับความถี่มากกว่าหนังสือพิมพ์คุณภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.043

สรุปและอภิปรายผล

สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ถือได้ว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งที่รัฐบาลในระบบอบประชาธิปไตยต้องมีให้กับประชาชน เพราะการให้สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองของรัฐ ดังนั้น ในรัฐธรรมนูญตั้งแต่ฉบับแรกของไทย (พ.ศ.2475) มาจนถึงรัฐธรรมนูญในฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540) จึงได้ปรากฏว่ามีการให้สิทธิในการรับรู้และเสรีภาพแก่ประชาชนมาโดยตลอด

ในส่วนของคุณข้อมูลข่าวสารของราชการ จะเห็นว่ารัฐได้ให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการผ่านรูปแบบของ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ซึ่งโดยหลักการแล้วถือได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อประชาชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกับผู้ที่ทำหน้าที่สื่อมวลชนที่ต้องเสาะแสวงหาและเป็นตัวแทนในการรายงานข่าวสารต่างๆของรัฐให้ประชาชนได้รับรู้

แต่ภายในระยะเวลา 4 ปีนับจากที่พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ได้ประกาศใช้ กลับพบว่านักหนังสือพิมพ์มีการยื่นขอข้อมูลจากรัฐน้อยมาก ทั้งนี้จากผลการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเรียงลำดับตามสมมติฐานดังนี้

ข้อสรุปและการอภิปรายผลจากแบบสอบถาม

เมื่อแจกแจงผลที่ได้จากการทดสอบจากแบบสอบถามตามสมมติฐานที่ 1 คือ ลักษณะทางประชากร ประเภทหนังสือพิมพ์ การศึกษาด้านวารสารศาสตร์ สายข่าวที่มีแนวโน้มที่จะใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารในระดับต่างๆ และตำแหน่งงานของนักข่าวหนังสือพิมพ์ที่ต่างกันมีความสัมพันธ์กับความถี่เกี่ยวกับสิทธิรับรู้ข้อมูลตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พบว่า

ประเภทของหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กับความถี่เกี่ยวกับสิทธิในการที่จะได้ข้อมูลตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ ฯ ในกรณีพบว่าหน่วยงานรัฐไม่ปฏิบัติตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ ฯ เช่น ปฏิเสธการให้ข้อมูล โดยพบว่า นักข่าวหนังสือพิมพ์ประเภทกึ่งปริมาณถึงคุณภาพมีความสัมพันธ์กับความถี่มากกว่าหนังสือพิมพ์คุณภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.043

และนักข่าวหนังสือพิมพ์คุณภาพมีความสัมพันธ์กับความรู้ในเรื่องหลักการของ พ.ร.บ. มากกว่าหนังสือพิมพ์ปริมาณที่ระดับนัยสำคัญ 0.037

ความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างนักข่าวหนังสือพิมพ์ประเภทกึ่งปริมาณถึงคุณภาพกับความถี่เกี่ยวกับสิทธิในการที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ ในกรณีที่พบว่าเจ้าหน้าที่รัฐไม่ปฏิบัติตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ เช่น การปฏิเสธการให้ข้อมูลมากกว่านักข่าวหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพนั้น เมื่อพิจารณาจากนโยบายในการนำเสนอข่าวและเนื้อหาที่นำเสนอของหนังสือพิมพ์ประเภทกึ่งคุณภาพถึงปริมาณและหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพเปรียบเทียบกันแล้วจะพบว่า หนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพที่มักจะมีการรายงานข่าวในรูปแบบที่ธรรมดา ตามเนื้อหา เน้นหนักในการนำเสนอข้อเท็จจริงเป็นส่วนใหญ่ แต่หนังสือพิมพ์ในประเภทกึ่งปริมาณถึงคุณภาพจะมีการนำเสนอเนื้อหาข่าวและการวิพากวิจารณ์ที่หวือหวา ใช้ภาษาและทิศทางการเขียนข่าวที่เร้าอารมณ์และมักเสนอข่าวในเชิงทางลบมากกว่า ทำให้แหล่งข่าวที่เป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่ต้องการเปิดเผยหรือแสดงภาพลักษณ์ของตนออกมาในเชิงลบ ไม่ต้องการหรือเต็มใจที่จะให้ข่าวกับนักข่าวที่เขียนข่าวในทิศทางลบกับหน่วยงานซึ่งก็คือนักข่าวจากหนังสือพิมพ์ประเภทกึ่งปริมาณถึงคุณภาพ ทำให้นักข่าวเหล่านี้ได้รับการปฏิเสธที่จะให้ข้อมูลอยู่เสมอมา และจากประสบการณ์ที่เจ้าหน้าที่ไม่ยอมให้ข้อมูลกับนักข่าวหนังสือพิมพ์ประเภทกึ่งปริมาณถึงคุณภาพเหล่านี้ ทำให้ที่ให้นักข่าวต้องศึกษาวิธีการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารที่ตนต้องการเนื่องจากต้องใช้เป็นเหตุผลในการอ้างสิทธิเพื่อให้ได้ข้อมูลมากหรือบ่อยครั้งกว่านักข่าวหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพที่แหล่งข่าวราชการเต็มใจที่จะให้ข้อมูลกว่า จนอาจเป็นเหตุให้นักข่าวในหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพไม่เกิดแรงผลักดันให้ต้องรู้จักหรือพยายามศึกษาวิธีการในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการมากได้เท่ากับนักข่าวหนังสือพิมพ์ในประเภทกึ่งปริมาณถึงคุณภาพ

นักข่าวหนังสือพิมพ์คุณภาพมีความสัมพันธ์กับความรู้ในเรื่องหลักการของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการมากกว่าหนังสือพิมพ์ปริมาณอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อมองจากเนื้อหาการนำเสนอข่าวจากหนังสือพิมพ์ทั้งสองประเภทนี้แล้ว จะสามารถอธิบายได้ว่า แนวทางหรือนโยบายในการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ประเภทปริมาณจะเน้นหนักในการนำเสนอข่าวในเชิงนโยบายของรัฐ มีการรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมามากกว่าหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณ ซึ่งเน้นการนำเสนอข่าวเบาหรือข่าวประเภท Human Interest ทำให้นักข่าวที่มักไม่มีโอกาสรายงานข่าวสารในเชิงนโยบายที่จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากหน่วยงานราชการเป็นประจำ ไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิต่างๆที่นักข่าวพึงได้ตามหลักการที่ พ.ร.บ.ฉบับนี้ได้เปิดโอกาสให้เข้าถึงไปด้วย ดังนั้นผลการวิจัยจึงพบว่า นักข่าวหนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพที่มีโอกาสได้ใช้ข้อมูลจากราชการบ่อยกว่า มีความรู้เกี่ยวกับหลักการของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารมากกว่านักข่าวในหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณที่ไม่ค่อยได้ใช้ หรือมีโอกาสนำเสนอข่าวสารของราชการน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญนั่นเอง

เมื่อแจกแจงผลที่ได้จากการทดสอบจากแบบสอบถามตามสมมติฐานที่ 2 คือ ลักษณะทางประชากร ประเภทหนังสือพิมพ์ การศึกษาด้านวารสารศาสตร์ สายข่าวที่มีแนวโน้มที่จะใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารในระดับต่างๆ และตำแหน่งงานของนักข่าวหนังสือพิมพ์ที่ต่างกันมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นเกี่ยวกับ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พบว่า

คุณลักษณะทางประชากรด้านรายได้ของนักข่าวหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบังคับใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ โดยพบว่า นักข่าวหนังสือพิมพ์ที่มีรายได้ 30,001 บาทขึ้นไป มีความเห็นว่าสามารถนำ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการไปใช้อ้างถึงเมื่อเจ้าหน้าที่ปฏิเสธที่จะให้ข้อมูล มากกว่านักข่าวหนังสือพิมพ์ที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 และนักหนังสือพิมพ์ที่มีรายได้อยู่ระหว่าง 15,001- 30,000 บาท ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เมื่อพิจารณาจากรายได้จะพบว่า นักข่าวหนังสือพิมพ์ที่มีรายได้สูงกว่า 30,001 บาท มักเป็นนักข่าวหนังสือพิมพ์ที่มีตำแหน่งสูงและมีประสบการณ์มากกว่านักข่าวหนังสือพิมพ์ที่มีรายได้ต่ำกว่า เพราะฉะนั้น นักข่าวหนังสือพิมพ์ที่มีรายได้สูงเหล่านี้ ย่อมมี ความรู้ การมองโลก และประสบการณ์ที่กว้างและซ้ำซ้อนกว่านักข่าวใหม่ๆเมื่อ ได้ทดสอบความคิดเห็นเกี่ยวกับ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร จึงทำให้บุคคลเหล่านี้สามารถนำความรู้ ประสบการณ์ที่สั่งสมมาจากการทำงานและโดยการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มากกว่ามาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาต่างได้โดยง่าย เช่น การนำ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการสามารถเป็นเครื่องมือที่จะใช้อ้างถึงเมื่อเจ้าหน้าที่ปฏิเสธที่จะให้ข้อมูล เป็นต้น

เมื่อแจกแจงผลที่ได้จากการทดสอบจากแบบสอบถามตามสมมติฐานที่ 3 คือ ลักษณะทางประชากร ประเภทหนังสือพิมพ์ การศึกษาด้านวารสารศาสตร์ สายข่าวที่มีแนวโน้มที่จะใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารในระดับต่างๆ และตำแหน่งงานของนักข่าวหนังสือพิมพ์ที่ต่างกันมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ของ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พบว่า

จากผลการวิจัยพบว่าปัจจัยด้านคุณลักษณะของประชากรด้านรายได้ของนักข่าวหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญกับการใช้ประโยชน์จาก พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า นักข่าวที่มีประสบการณ์ มีความสามารถในการวิเคราะห์เจาะลึกข้อมูลและศักยภาพในการทำงานด้านการข่าวสูงมักจะเป็นที่ต้องการขององค์กรข่าวทุกองค์กร ดังนั้น องค์กรหนังสือพิมพ์ที่ต้องการเสนอข่าวคุณภาพ ลึกและมีความน่าเชื่อถือได้จึงจำเป็นต้องให้เงินเดือนแก่นักข่าวเหล่านี้สูงตามความสามารถด้วย เพราะรายได้ของนักข่าวก็ถือว่าเป็นแรงจูงใจหรือเป็นค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับศักยภาพและสามารถเป็นปัจจัยผลักดันให้นักข่าวรายงานข่าวที่มีคุณภาพ

และเป็นที่น่าสนใจของผู้อ่านมากกว่าการทำข่าวประจำวันที่อาศัยสถานที่ในการทำงานประจำอยู่ตาม
กระทรวงต่างๆและรอรับข่าวแจกกับการสัมภาษณ์รายวันแต่เพียงอย่างเดียว

นอกจากนั้นยังพบอีกว่า ตำแหน่งงานของนักข่าวหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัย
สำคัญกับการใช้ประโยชน์ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างด้าน
ภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบของนักข่าวในตำแหน่งต่างๆ เช่น นักข่าวกับหัวหน้านักข่าว หรือ
บรรณาธิการแล้วจะเห็นว่า นักข่าวมีหน้าที่ที่จะต้องนำเสนอข่าว และคิดประเด็นข่าวเพื่อนำเสนอแก่
หัวหน้างานซึ่งก็คือ หัวหน้านักข่าวหรือบรรณาธิการให้พิจารณาอีกครั้งหนึ่งว่าสมควรสืบประเด็น
ข่าวนั้นต่อไปหรือไม่ แต่ในขณะเดียวกัน หัวหน้านักข่าวหรือบรรณาธิการคือผู้ที่มีหน้าที่ควบคุม
และกั้นกรองข่าวนั้นๆอีกทอดหนึ่ง ไม่ได้เป็นผู้ที่ต้องลงมือทำข่าวนั้นๆเองแต่อย่างใด ดังนั้นนัก
ข่าวเมื่อได้รับการพิจารณาประเด็นให้ทำข่าวแล้วก็ต้องมีหน้าที่ที่จะขอข้อมูลเอง แต่หัวหน้านักข่าว
หรือบรรณาธิการที่ไม่ได้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในส่วนของการทำข่าวนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องหา
ข้อมูลและร้องขอข้อมูลข่าวสารจากราชการโดยใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ เพราะไม่ใช่
หน้าที่โดยตรงของตน

เมื่อแจกแจงผลที่ได้จากการทดสอบจากแบบสอบถามตามสมมติฐานที่ 4 คือ ลักษณะทาง
ประชากร ประเภทหนังสือพิมพ์ การศึกษาด้านวารสารศาสตร์ สายข่าวที่มีแนวโน้มที่จะใช้ พ.ร.บ.
ข้อมูลข่าวสารในระดับต่างๆ และตำแหน่งงานของนักข่าวหนังสือพิมพ์ที่ต่างกันมีความสัมพันธ์กับ
ระดับการใช้ประโยชน์ของ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พบว่า ผลที่ได้จากแบบ
สอบถามปฏิเสธสมมติฐานทุกส่วน แต่เมื่อมองจาก การแจกแจงความถี่ของระดับการใช้ประโยชน์
ของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารแล้วจะเห็นว่า นักข่าวหนังสือพิมพ์ใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ
เพื่อการทำข่าวเจาะในระดับมาก มากที่สุด รองลงมา คือ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ
หน่วยงานของรัฐตามวิถีประชาธิปไตยและใช้เพื่อเป็นตัวอย่างในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของรัฐ
ตามลำดับ ส่วนการใช้ประโยชน์ของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการในระดับประจำวันนั้นนัก
ข่าวมีการใช้เพียงระดับปานกลาง ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า

ประการแรกเป็นเพราะความบกพร่องของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารมีด้านสาระสำคัญและกระบวนการ
การบังคับใช้กฎหมายอยู่ เช่น การให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่รัฐทำการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ
ภายในระยะเวลาที่ไม่สามารถกำหนดได้ หรือให้ชีวิตารณญาณในการพิจารณาเปิดเผยข้อมูลเป็น
ขั้นแรกก่อน ไม่ใช่การเปิดเผยโดยมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน จึงทำให้เป็นอุปสรรคที่สำคัญในการ
ทำงานของนักข่าวเนื่องจากข้าราชการมักอ้างจุดอ่อนดังกล่าวมาใช้เพื่อปกปิดข้อมูลที่ไม่ต้องการ
เปิดเผย รวมทั้ง ทศนคติในการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐยังคงไม่เปลี่ยนไปตามเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.
ข้อมูลข่าวสารของราชการที่เน้นการเปิดเผยมากกว่าการปกปิดข้อมูลเพราะเจ้าหน้าที่รัฐยังคงถือว่า

การดำเนินงานของส่วนราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นกิจกรรมภายในของระบบราชการที่ไม่จำเป็นต้องเปิดเผยหรือให้เหตุผลต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดจึงก่อให้เกิดปัญหาด้านความล่าช้าในกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร คุณภาพของข้อมูลข่าวสารที่ได้

ประการที่สองคือ อุปนิสัยส่วนตัวของนักข่าวเองที่ยังคงนิยมการทำข่าวแจก ไม่ตระหนักในสิทธิเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนและไม่กระตือรือร้นที่จะรู้อย่างถึงที่สุด จึงทำให้ไม่ต้องการและไม่สามารที่จะนำ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารมาใช้เป็นเครื่องมือในการทำข่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ ส่งผลให้สังคมไม่เกิดความตื่นตัวในการเรียกร้องสิทธิในข้อมูลข่าวสารของคนตามไปด้วย

ประการที่สาม จากผลการวิจัยพบว่า นักข่าวเห็นว่า พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการมีประโยชน์ในระดับของการทำข่าวเจาะมากกว่าการทำข่าวประจำวันทั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งภา เอี่ยมงามทรัพย์ ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้แหล่งข่าวบุคคลของหนังสือพิมพ์รายวัน พบว่า ในการรายงานข่าวประจำวัน นักข่าวใช้แหล่งข่าวบุคคลเช่น การใช้แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่ การใช้แหล่งข่าวตัวแทนองค์กร การใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง การใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร การใช้แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท และการใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าวเป็นหลัก แต่ในการรายงานข่าวเจาะกลับ พบว่า นักข่าวจะใช้เอกสารเป็นหลัก และจะมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเนื่องของข่าว ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่พบในการรายงานข่าวประจำวัน เนื่องจากลักษณะ เนื้อหาของการทำข่าวเจาะจะต้องมีความลึก และมีผลกระทบกับผู้อ่านสูงกว่าการรายงานข่าวประจำวัน ทำให้นักข่าวจะต้องใช้ข้อมูลที่มีคุณภาพ ลึก และสามารถใช้อ้างอิงได้มาเป็นข้อมูลในการเขียนข่าว ซึ่ง พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่จะได้มาซึ่งข้อมูลสำหรับข่าวเจาะ เพราะส่วนมากข้อมูลข่าวสารของราชการมักอยู่ในรูปแบบของเอกสารสามารถใช้เป็นหลักฐานในการอ้างอิงได้

เมื่อแจกแจงผลที่ได้จากการทดสอบจากแบบสอบถามตามสมมติฐานที่ 5 คือ ความคิดเห็นของนักข่าวหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับปัจจัยด้านคุณค่าของข่าวสารของราชการ บทบาทของหนังสือพิมพ์ นโยบายองค์กร ธุรกิจโฆษณา ทัศนคติของกองบรรณาธิการและเพื่อนร่วมงาน กระบวนการบังคับใช้กฎหมายและลักษณะวัฒนธรรมไทยมีผลต่อการใช้ประโยชน์ของ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

ในประเด็นเกี่ยวกับคุณค่าของข่าวสารของราชการเป็นที่น่าสนใจในเรื่อง ผลกระทบต่อประชาชน นักข่าวที่สำรวจมีความคิดเห็นว่าความจำเป็นของนักข่าวในการหาประเด็นข่าวใหม่ๆและความต้องการข่าวสารของผู้อ่านมีอิทธิพลต่อการใช้ประโยชน์จาก พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการใน

ระดับมาก ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า นักหนังสือพิมพ์เอง เห็นว่า พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการฯ มีประโยชน์ต่อการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการมากขึ้น มาลี บุญศิริพันธ์ กล่าวว่าคุณค่าข่าว หมายถึงคุณลักษณะที่ทำให้ข่าวนั้นๆเป็นข่าวที่ดี ข้อมูลข่าวสารของราชการมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับ แนวโน้ม สถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่มักมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่และชีวิตของประชาชนในสังคมสูง โดนเฉพาะอย่างยิ่งหากข่าวสารของราชการนั้นเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความขัดแย้งเกี่ยวกับบุคลากรของรัฐ โครงการต่างๆของรัฐ หรือเป็นเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่ลงรอยกันหรือปะทะกัน มีเงื่อนไข ไม่สามารถคลี่คลายหรือหาต้นเหตุที่แท้จริงได้ เช่น เหตุการณ์ปะทะกันระหว่างประชาชนในพื้นที่กับการดำเนินงานโครงการก่อสร้างของรัฐ การทุจริตโครงการต่างๆของเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ในหน่วยงานต่างๆของรัฐ ย่อมกลายเป็นข่าวที่มีผลกระทบต่อผู้อ่านสูงและเป็นที่ต้องการเสพข่าวสารของผู้อ่านอยู่เสมอ และถือได้ว่ามีคุณค่าข่าวสูง จึงทำให้นักข่าวหนังสือพิมพ์ เห็นว่าเป็นปัจจัยด้านคุณค่าข่าวเป็นปัจจัยที่สำคัญในระดับมากต่อการใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ

ในประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของนักหนังสือพิมพ์ นักข่าวหนังสือพิมพ์ในกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า การวางแผนทำข่าวเจาะหรือรายงานข่าวพิเศษ และความรับผิดชอบของนักข่าวส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จาก พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการในระดับมาก สามารถอธิบายปรากฏการณ์ได้ว่าการใช้ประโยชน์จาก พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ ฯ ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการวางแผนการทำข่าว ซึ่งการมีการวางแผนการทำข่าวที่ดีจะทำให้นักข่าวได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ ได้ประเด็นข่าวใหม่ๆ และถืออยู่เสมอ และทำให้ได้ชื่อว่าข่าวที่รายงานเป็นข่าวที่มีคุณภาพ มีความน่าเชื่อถือสูง เพราะฉะนั้น นักหนังสือพิมพ์ที่มีคุณภาพแลเห็นว่าการทำข่าวคือ การขุดค้นหาความจริงมาตีแผ่นำเสนอต่อสาธารณชนก็จะมีความคิดว่า พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการมีประโยชน์และใช้ประโยชน์จาก พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ ในทำนองเดียวกัน นักข่าวหนังสือพิมพ์ที่มีความรับผิดชอบก็จะมีความคิดเห็นในทำนองเดียวกันและมีการใช้ประโยชน์จาก พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการด้วย

ในเรื่องของกระบวนการบังคับใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการนักข่าวหนังสือพิมพ์มีความคิดเห็นว่าความยากง่ายในการขอข้อมูลส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จาก พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารในระดับมาก จากแนวคิดของพฤติกรรม (practice) ในทฤษฎี KAP ประกอบกับข้อมูลจากแบบสอบถาม ปลายเปิดและการสัมภาษณ์สามารถนำมาใช้อธิบายได้ว่า ความลำบากในการขอข้อมูลข่าวสารของราชการจะก่อให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ ซึ่งนักข่าวส่วนหนึ่งระบุว่า มักใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการขอข้อมูลจากแหล่งข่าวมากกว่าและคิดว่ายุ่งยากหากจะขอเพราะเคยถูกดึงเรื่องจนข่าวไม่ทันเหตุการณ์มาแล้ว เพราะฉะนั้นจึงคิดว่าวิธีในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการอื่นๆอาจได้ผลกว่าและสะดวกกว่าการใช้วิธีตามกฎหมาย การเข้าถึงข้อมูลข่าว

สารทุกครั้งจึงไม่จำเป็นที่จะต้องใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร ๑ นักข่าวเห็นว่าหากจะใช้ก็ต้องเป็นในกรณีที่จำเป็นเท่านั้น

ในประเด็นเกี่ยวกับลักษณะวัฒนธรรมไทยนักหนังสือพิมพ์ในกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการแทรกแซงกีดกันข้อมูลจากรัฐบาล มีผลต่อการใช้ประโยชน์จาก พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุตินา นิมสุวรรณสินที่เห็นว่า เหตุผลที่ทำให้สื่อมีการนำเอาสาระสำคัญของกฎหมาย พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการมาใช้้น้อยมาก อาจเพราะความเคยชินในการทำข่าวแบบเก่าๆ เพราะองค์กรสื่อส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสนใจกับ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารเท่าที่ควร และคล้ายคลึงกับงานวิจัยของ Kavi Chongkittavorn ที่เห็นว่าลักษณะวัฒนธรรมการทำข่าวแบบไทยๆที่มีมานาน โดยเฉพาะกับนักข่าวที่มีประสบการณ์และรู้จักสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่รับผิดชอบข้อมูลมักเอ่ยปากขอข้อมูลกันด้วยวาจามากกว่าเนื่องจาก นักข่าวเห็นว่า ในการเปิดเผยข้อมูลมักมีปัญหาบางอย่างเช่น การแทรกแซงข้อมูลจากนักการเมืองหรือข้าราชการชั้นสูงในเรื่องที่จะมีผลกระทบกระเทือนถึงตำแหน่งหน้าที่การดำเนินงานก็มักจะมีคำสั่งไม่ให้เปิดเผยข้อมูลหรืออ้างกฎหมายในมาตรา 15* หรือกฎหมายที่เป็นข้อจำกัดการเข้าถึงข่าวสาร ทำให้หน่วยงานรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐพยายามหลีกเลี่ยงข้อมูลที่ตัวเองไม่ต้องการเปิดเผยไปเข้าข่ายข้อยกเว้นตามมาตรา 15 อยู่เสมอโดยอ้างว่าเป็นความลับของทางราชการ หรือแม้แต่ใช้วิธีไม่เปิดเผยหรือดึงเรื่องไว้นานๆซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดมาจากวัฒนธรรมอุปถัมภ์ในระบบราชการ ทำให้รัฐซึ่งเป็นผู้ครอบครองการเปิดเผยข้อมูลไม่ยอมให้นักข่าวนำเสนอในสิ่งที่เป็ผลเสียต่อรัฐ ส่วนนักข่าวผู้ขอข้อมูลก็ไม่อยากที่จะขัดใจ หรือขัดแย้งกับผู้ให้ข้อมูลซึ่งส่งผลให้เกิดการขอข้อมูลกันเป็นส่วนตัวซึ่งมักใช้กันเป็นปกติที่เคยใช้และหาข่าวจากแหล่งข่าวที่สามารถให้ข้อมูลราชการที่เป็นข้อมูลลับได้มากกว่าจะใช้ข้อมูลโดยการอ้าง พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ

ด้านปัญหาและอุปสรรคจากการใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ จากผลการวิจัยพบว่า นักข่าวเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคในการใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญในระดับสูง คือ การให้บริการจากศูนย์ข้อมูลของรัฐยังคงไม่มีประสิทธิภาพ และการที่กฎหมายยังไม่สามารถกำหนดได้ชัดเจนถึงระยะเวลาในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากปัญหาด้านการบังคับใช้และกฎระเบียบต่างๆของทางราชการที่ยังมีขั้นตอนมากมายทำให้ต้องใช้เวลานานในการสืบค้นข้อมูล ตัดสินใจ และเปิดเผยข้อมูลแก่ผู้ร้องขอ จึงทำให้ปัจจัยข้อนี้เป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อเงื่อนไขด้านเวลาเวลาของนักหนังสือพิมพ์ที่ต้องการการรายงานข่าวที่รวดเร็วไวเป็นอย่าง

* มาตรา 15 เป็นข้อยกเว้นและให้เจ้าหน้าที่สามารถใช้ "ดุลพินิจ" ในการเปิดเผยหรือไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้

อาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า แม้มี พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการออกมาแล้ว แต่สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการในประเทศไทยก็ยังถือว่าเป็นสิทธิที่มีอยู่อย่างจำกัดเนื่องจากการบวนการพิจารณาว่า ข้อมูลข่าวสารของราชการประเภทใดเป็นข้อมูลข่าวสารที่พึงเปิดเผยให้สาธารณชนได้รับทราบ จะขึ้นอยู่กับดุลพินิจของส่วนราชการ หรือ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ซึ่งมักจะใช้ดุลพินิจในทางปฏิเสธ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากส่วนราชการหรือเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบไม่แน่ใจว่าข้อมูลข่าวสารนั้นเป็นข้อมูลข่าวสารที่สมควรจะเปิดเผยได้หรือกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย

ปัญหาที่พบบรองลงมาในระดับสูงคือ แม้จะมี พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ แล้วก็ตาม แต่กฎหมายอื่นๆ เช่น กฎหมายที่เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติก็ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการอยู่ดี ทั้งนี้เนื่องจากใน พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ มีข้อยกเว้นไว้ใน มาตรา 14 หรือ 15 วรรคหนึ่ง (บ) ที่ได้ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐใช้ดุลพินิจสั่งมิให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการที่มี “กฎหมายคุ้มครองมิให้เปิดเผย” ได้ ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ให้ข้อมูลมีข้ออ้างในการปฏิเสธการให้ข้อมูลแก่นักหนังสือพิมพ์ได้

ถัดมาคือ ปัญหาที่เกิดจากวัฒนธรรมในการทำงานข่าวก็คือ การที่นักหนังสือพิมพ์ต้องทำงานแข่งกับเวลาปิดต้นฉบับทำให้ไม่อย่างรอขอข้อมูลและหันไปใช้วิธีการอื่น คือ ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเพื่อขอข้อมูลซึ่งนักหนังสือพิมพ์เห็นว่าเป็นวิธีการที่ง่ายและสะดวกกว่าการใช้สิทธิร้องขอข้อมูลข่าวสารตามขั้นตอนของ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวัฒนธรรมอุปถัมภ์ของสังคมไทยที่ทำให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นใหญ่ และงานวิจัยของ Kavi Chongkittavorn ที่ว่า นักหนังสือพิมพ์ไม่พอใจกระบวนการในการร้องขอและอุทธรณ์ เนื่องจากมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและต้องใช้เวลารอคอยที่ยาวนานจึงทำให้นักหนังสือพิมพ์หันไปใช้วิธีการในการหาข่าวแบบเดิม คือ การใช้แหล่งข่าวที่ใกล้ชิด คู่ินเคย หรือ แหล่งข่าวลับมากกว่า

แต่ในขณะเดียวกัน นักหนังสือพิมพ์ก็ยังเห็นว่า พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารก็ยังคงมีประโยชน์อยู่มาก โดยผลจากการวิจัยจะเห็นว่า นักหนังสือพิมพ์ยังคงมีความเห็นว่า แม้จะขอข้อมูลได้ยาก แต่ผลกระทบจากการเปิดเผยข้อมูลที่เกิดกับสังคมก็ทำให้รู้สึกว่าคุณค่ากับเวลาที่เสียไปในการยื่นคำร้องขอข้อมูลอยู่ค่อนข้างมากซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดด้านคุณค่าข่าวเพราะข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญและเป็นเรื่องราวที่เป็นผลกระทบชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้างจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้นักหนังสือพิมพ์ต้องใช้ประโยชน์จาก พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการอยู่

สรุปผลการวิจัย

ด้านความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ

จากผลการวิจัย พบว่า นักหนังสือพิมพ์มีความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่ว่าแนวคิดของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการสำหรับคนไทยนั้นยังถือว่าเป็นเรื่องใหม่ เนื่องจากตัว พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการได้มีการประกาศใช้เป็นเวลาเพียง 4 ปี จึงถือได้ว่ายังคงเป็นเรื่องราวและแนวคิดในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการที่ยังใหม่อยู่มาก ซึ่งแม้แต่การเป็นนักข่าวเองถ้าไม่ได้สนใจใฝ่รู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. ฉบับนี้ อย่างจริงจังก็อาจไม่ทราบเรื่องราวหรือเนื้อหาของ พ.ร.บ.นี้ได้ และเนื่องจากแนวคิดดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ด้านกฎหมายในการทำความเข้าใจ จึงทำให้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการฯ เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยระยะเวลาและความตั้งใจในการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการฯ อย่างเพียงพอ ซึ่งแม้ว่านักหนังสือพิมพ์มีหน้าที่หลักที่จะต้องติดตามข่าวสารข้อมูลอยู่แล้วแต่ก็อาจไม่ทราบว่าได้มี พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการขึ้นมาบังคับใช้แล้วหรือไม่ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารเลยก็ได้

ด้านทัศนคติเกี่ยวกับ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ

ในประเด็นด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร นักข่าวมีความคิดเห็นว่าปัจจุบัน นอกเหนือจากการมี พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการขึ้นมาใช้เพื่อให้นักข่าวและประชาชนใช้สิทธิร้องขอข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้ว ยังพบว่า นักข่าวยังเห็นอีกด้วยว่า สถานการณ์ในปัจจุบันมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาลขึ้นมากกว่าแต่ก่อน โดยการที่เจ้าหน้าที่รัฐจัดให้มีการแถลงข่าว การให้สัมภาษณ์ นอกเหนือจากการให้ข้อมูลในรูปแบบของเอกสารมากขึ้นกว่าเดิม

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐจะเปิดเผยข้อมูลมากขึ้น และนักข่าวก็เห็นว่า พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการมีประโยชน์กับวิชาชีพนักข่าว โดยใช้เพื่อเข้าถึงข้อมูลของราชการได้ แต่นักข่าวก็ยังนิยมใช้วิธีการหาข่าวในรูปแบบเดิมๆอยู่ คือ การใช้สายสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวมากกว่าวิธีการทางกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องจาก

1. ความล่าช้าของกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ ซึ่งการเปิดเผยข้อมูลในบางกรณีอาจใช้เวลานานปีซึ่งนักข่าวเห็นว่าข้อมูลที่ได้มาไม่ทันต่อความสนใจของประชาชนแล้ว หรือใช้เพื่อป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนไม่ทันแล้ว
2. ปัญหาด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่ผู้ให้ข้อมูล แม้นักข่าวส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับหลักการของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ แต่ในทางปฏิบัติจริงกลับพบว่าปัญหาอยู่ที่บุคลากรเป็นสำคัญ

เนื่องจากกฎหมายเปิดช่องว่างให้ใช้วิจารณ์ญาณของเจ้าหน้าที่ให้เปิดเผยได้ตามสมควรและในเวลาอันควร ส่งผลในทางปฏิบัติอยู่สองอย่างคือ

หนึ่ง คือ คุณภาพของข้อมูล ซึ่งผลที่ได้คือ ข้อมูลที่ได้จากการขอข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นข้อมูลธรรมดา ไม่ใช่ข้อมูลเบื่องลือกอย่างที่ตัวนักข่าวเองต้องการ จึงทำให้นักข่าวหันไปใช้วิธีใช้สายสัมพันธ์มากกว่าซึ่งได้ประโยชน์ในสองทางคือ ได้ข้อมูลเบื่องลือก และไม่กระทบต่อความสัมพันธ์หากเรื่องราวนั้นไปกระทบกับผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ผู้ให้ข้อมูลและเจ้าหน้าที่ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งในปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้มองเห็นได้ว่า วัฒนธรรมอุปถัมภ์ยังคงส่งผลกับระบบการทำงานของนักข่าวอยู่

สอง คือ การปกปิดข้อมูลหรือการดึงเรื่อง ทำให้ใช้ประโยชน์ข้อมูลได้ไม่ทันกับกระบวนการข่าวหรือทันกับความสนใจของผู้อ่าน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่นักข่าวเห็นว่าจะใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารก็ต่อเมื่อจำเป็นเท่านั้น

ด้านการใช้ประโยชน์จาก พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ

ในประเด็นการขอใช้พระราชบัญญัติ จากการออกแบบสอบถามทั้งกลุ่มคนที่เคยใช้และไม่เคยใช้พบว่ากลุ่มคนที่เคยใช้จะมองว่าพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารทางราชการพ.ศ. 2540 เป็นเครื่องมือหนึ่งในการเปิดโอกาสในการได้รับข่าวสารจากทางราชการอย่างถูกต้องมากขึ้น หากแต่กลับพบว่าในแง่ปฏิบัติยังมีปัญหาในแง่ของความล่าช้า ลักษณะข้อมูลที่ได้รับยังไม่เป็นข้อมูลที่มีความลึกและครบถ้วนตามที่นักข่าวต้องการเนื่องมาจากเหตุผลในเรื่องขอบเขตการปกปิดและเปิดเผยข้อมูลทำให้เจ้าหน้าที่มีข้ออ้างได้ว่าจะไม่เปิดเผยข้อมูลบางประเภทที่ขัดแย้งกับกฎหมายฉบับอื่น โดยใช้การตัดสินใจวิจารณ์ญาณของตน จึงอาจสรุปได้ว่าไม่ว่า พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ จะเปิดให้ประชาชนมีเสรีในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการได้มากเพียงใด แต่การขบถพร่องของกฎหมายที่เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่รัฐใช้วิจารณ์ญาณในการเปิดเผยข้อมูลจากบุคลากรหน่วยงานราชการซึ่งโดยส่วนมากแล้วยังคงมีทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยกับหลักการเปิดเผยข้อมูล จึงทำให้ประสิทธิภาพของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นไปอย่างไม่สมบูรณ์ จึงเกิดปัญหาเรื่องความล่าช้าในการพิจารณาข้อมูล คุณภาพของข้อมูลไม่เพียงพอทำให้นักข่าวต้องหันไปใช้วิธีการอื่นซึ่งง่ายกว่า สะดวกกว่า และมีการประณีประนอมกับเจ้าหน้าที่รัฐมากกว่า

ในส่วนของนักข่าวที่เลือกจะไม่ขอข้อมูลนั้นพบว่าการเลือกที่จะไม่ร้องขอนั้นเป็นเพราะคิดว่าขั้นตอนการร้องขอล่าช้าไม่ทันกับสภาพการณ์ทำข่าว ข้อมูลที่ได้รับอยู่ปัจจุบันจากแหล่งข่าวเพียงพอแล้ว นอกจากนั้นยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกว่านักข่าวหลาย ๆ คนตอบว่าขาดความรู้ความเข้าใจใน พ.ร.บ.ขอบเขตสิทธิและไม่มีประสบการณ์ในการร้องขอมาก่อน อีกทั้งลักษณะงานและ

สายงานที่ไม่เกี่ยวข้องยังมีผลให้ตัดสินใจไม่ร้องขอข้อมูลอีกด้วย มีหลายคนพูดว่าเขายังไม่รู้ถึงอำนาจและสิทธิของตัวเองเลย

กล่าวโดยสรุป จากจุดเริ่มต้นของคำถามทั้งหมดที่ว่า ทำไมนักข่าวหนังสือพิมพ์จึงมีสิทธิการร้องเรียนและอุทธรณ์ข้อมูลจากคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการดำนั้น จึงได้คำตอบว่า พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนการให้บริการข้อมูลจากเจ้าหน้าที่รัฐได้ ดังจะเห็นจาก บุคลากรของรัฐไม่ได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติและรูปแบบการทำงานให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ คือ เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นเรื่องยกเว้น แต่ยังคงปกปิดเป็นหลัก จะเปิดเผยข้อมูลก็ต่อเมื่อเปิดแล้วจะไม่เคียดแค้นมาถึงตัว ในส่วนของนักข่าวเอง จากข้อมูลทั้งหมด พอจะกล่าวได้ว่า พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นเครื่องมือที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางการทำข่าวของนักข่าวไทยส่วนใหญ่ กล่าวคือ มีนักข่าวเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่นิยมใช้สิทธิตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการซึ่งมักเป็นกลุ่มที่มีความกระตือรือร้นจะได้ข้อมูลอย่างจริงจัง แต่นักข่าวส่วนใหญ่มักมีพฤติกรรมในการทำข่าวแบบรายวันอยู่ คือ รับแต่ข้อมูลที่รัฐป้อนให้เป็นหลัก และยังมีวิธีการหาข้อมูลในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการมากกว่า เช่นการใช้สายสัมพันธ์ส่วนตัวเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลซึ่งเป็นวิธีการที่ทั้งง่ายและสะดวกกว่าการทำตามขั้นตอนของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการมาก ในส่วนของประชาชนทั่วไป ก็จะเห็นได้ว่า ช่วงเวลานี้ ก็ไม่ได้มีข่าวคราวที่เป็นกระแสเรียกร้อง หรือใช้สิทธิขอข้อมูลจากรัฐเหมือนในช่วงเวลาที่เกิดกรณีการร้องขอข้อมูลของนางสุมาลี แสดงให้เห็นว่า ประชาชนก็ไม่มีความตื่นตัวที่จะเรียกร้องข้อมูลจากรัฐหรือเรียกร้องให้สื่อมวลชนเป็นสื่อกลางในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ความเข้าใจที่แตกต่างกันระหว่างนักหนังสือพิมพ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐในเรื่องสิทธิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ ควรได้มีการปรึกษาหารือ ตกลง ทำความเข้าใจกันเพื่อสร้างความเข้าใจแก่ตัวนักหนังสือพิมพ์และสร้างทัศนคติแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐให้เป็นสากลมากกว่านี้
2. สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการควรจัดประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจและสร้างความตระหนักต่อการใช้สิทธิตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการโดยตรงแก่สื่อมวลชน นักการเมืองและกลุ่มองค์กรอิสระต่างๆเพื่อร่วมกันเพื่อที่จะสร้างให้องค์กรเหล่านี้มีการทำงานที่เสริมประโยชน์ซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การปราบปรามคอร์รัปชันในวงราชการได้อีกระดับหนึ่ง

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1. สืบเนื่องจาก พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการไม่มีบทลงโทษในกรณีที่หน่วยงานรัฐไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยฯ อย่างชัดเจน แม้ว่าจะมีมาตรการลงโทษทางอาญา และวินัยของราชการแต่ก็ไม่ได้ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติตามคำสั่งให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ทำให้กระบวนการบังคับใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการขาดประสิทธิภาพ จึงควรที่จะมีข้อกำหนดหรือบทลงโทษ ไว้ใช้กับฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐในกรณีที่ไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลด้วย
2. บทบัญญัติขอ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการในหลายมาตรายังขาดความชัดเจนและยืดหยุ่น ให้เจ้าหน้าที่ใช้เป็นข้ออ้าง ไม่ยอมเปิดเผยข้อมูล เช่น การใช้วิจาร์ณญาณในการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ การให้เจ้าหน้าที่ใช้เวลาอันสมควรในการเปิดเผยข้อมูล เป็นต้น ซึ่งทำให้เป็นจุดอ่อนที่เจ้าหน้าที่จะนำมาอ้างในการไม่เปิดเผยข้อมูลอีกเช่นกัน จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขในจุดอ่อนเหล่านี้

ข้อเสนอแนะในเชิงวิจัย

1. ควรมีการศึกษาต่อเรื่องในประเด็นที่เกี่ยวกับพฤติกรรมกรรได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารของราชการที่นักข่าวมักใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการหาข่าวที่ได้ผลและใช้กันบ่อยมากกว่าวิธีการตามกฎหมายหรือตามระเบียบปฏิบัติที่รัฐกำหนด
2. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในปัจจัยที่เกิดจากการแทรกแซงทางการเมืองว่ามีผลกระทบอย่างไรต่อการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของนักหนังสือพิมพ์บ้าง
3. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักหนังสือพิมพ์ส่วนกลางกับนักหนังสือพิมพ์ในส่วนภูมิภาคว่ามีความรู้ ทักษะ การใช้ประโยชน์และพบอุปสรรคที่เกิดจาก พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯอย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย